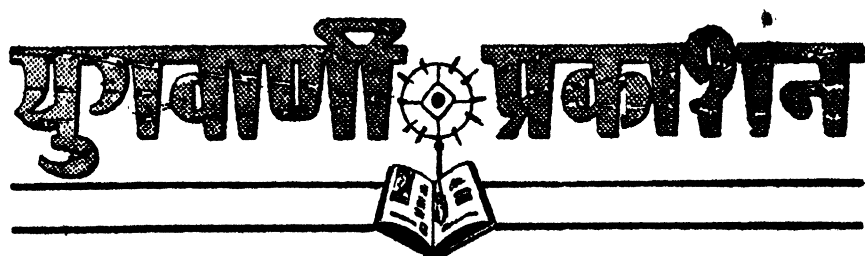
कांहीं कविता

बा. सी. मर्ढेकर

श्री. वा. वि. भट यांनीं हें
पुस्तक अभिनव प्रकाशन
तर्फे छापून युगवाणी
प्रकाशन साठीं प्रसिद्ध केलें.
१२ त्रिभुवनरोड, मुंबई ४

आवृत्ति १ ली : १९४७
किंमत दीड रुपया

मुद्रक :
डी. टी. नाईक
" फेमस प्रिंटर्स "
१२ त्रिभुवनरोड, मुंबई ४

‘ शिशिरागम ’ प्रसिद्ध झाल्याला आठ वर्षं झालीं. त्यानंतरच्या ह्या पांच-पन्नास कविता.

शद्बांवर थोडी हुकमत असली आणि लय तोंडवळणीं पडली म्हणजे कविता लिहिणं फारसं कठिण नसतं. त्यांपलीकडे कांहीं पुढील लिखाणांत आहे किंवा नाहीं हें वाचकच ठरविणार. त्यांचं मत अनुकूल पडलं नाहीं तर लेखकानें योग्य तो बोध घ्यावा. पण ‘ भूमिके ’चा टोप चढवून आणि तळटीपांचे पैंजण घालून नकटीला शारदेचें सोंग घ्यायला लावणं हा त्यावर तोडगा खास नाहीं.

बा. सी. मर्ढेकर

दुरुस्ती : पान ३५ कविता क्रम ४५ ओळ खालून चोथी-पांच ‘ विश्रांतिस्तन ’ पाहिजे. ‘ विश्रांति-स्तब ’ नाहीं.

श्री. मर्ढेकरांचीं पुस्तकें—

ARTS And MAN

Two Lectures on an Aesthetic of Literature

शिशिरागम

वाङ्मयीन महात्मता

रात्रीचा दिवस

तांबडी माती

आगामी

पाणी

कांहीं कविता

माझा अभंग माझी ओवी । नतद्रष्ट गाथा गोवी,
इंजिनावीण गाडी जेवीं । घरंगळे ॥

कुठें ज्ञानेश्वर श्रेष्ठ । कुठें तुकाराम पवित्र
कुठें समर्थ धीरोदात्त । संत सर्व ॥

संत शद्बांचे नायक । संत अर्थांचे धुरंधर
एक शद्बांचा किंकर । डफ्फर मी ॥

ज्ञान-विज्ञानीं उमाळा । सत्ता मारी तिरपा डोळा,
सोन्याचांदीचा सोहळा । आततायी ॥

ऐशा टापूंत चौफेर । नाहीं माहेर-सासर,
केंचें गोत्र वा प्रवर । अनामिका ॥

नेणें बिजली वा पणती । स्थिर आहे तरी दृष्टी;
आपद्धर्मे नाहीं कष्टी; । बावळा मी ॥

परि फाटें हें अंतर । आणि जन्मा येई अंबर,
तोडा नाळ-अवडंबर । नारायणा ॥

अहो शद्बराजे, ऐका । लाज सेवकाची राखा,
नाहीं तरी वरती फाखा । आहेत ह्या ॥

प्रेमाचे लव्हाळें
सौंदर्य नव्हाळें,
शोधूं ? –आसपास
मुडद्यांची रास;
यंत्रांतून आग;
गोळ्यांचे पराग;
विमानांचे हल्ले,
बेचिराख जिल्हे;
रक्ताची थारोळीं;
अपंग आरोळी;
बेभानलें मन
रोखतां संगीन;
विटली ही काया.
देशावर माया
कुणाच्या ? कोणाची ?
पडत्या फळाची—
आज्ञा होतां वीर

हातीं घेई शीर
कुणाचें ? कशाला ?
—भाकरी पोटाला !! १.

आम्हां भाग्यवंता
क्षमस्व अहंता
आमुचें मरण
आम्हीच जळण
पाहिलें या डोळां !
विश्वंभर भोळा–
सडवी पाचोळा
फुलविण्या ज्वाळा. २.

पृथ्वीची तिरडी
(एरव्ही परडी
फुलांनीं भरली)
जळो देवा भली ! ३.

★ २

आरामाचा राम । वदावा निष्काम
खंदकांत पण । विसरावा ॥
खदकांत ओल्या । दारुगोळ्याचा रे
नाहीं नारायण । कदापीही ॥
कोरडी ठेवावी । दारु सर्वकाळ
ओठांवर माळ । हुकुमांची ॥

पायाची वहाण । पायांत ठेवावी
चित्तीं असूं द्यावी । मद्यभ्रांती ॥
अज्ञानी जनांस । ज्ञान पाजूं नये
मरुनि उरावें । धडरूपें ॥
दे गा हेंचि दान । देवा, माझीं हाडें
खाउनि गिधाडें । तृप्त व्हावीं ॥

* ३

जे न जन्मले वा मेले । त्यांसीं म्हणे जो आपुले,
तोचि मुत्सद्दी जाणावा । देव तेथें ओळखावा ॥
मोलें धाडी जो मराया । नाहीं आंसूं आणि माया
त्यासी नेता बनवावें । आम्हां मेंढरांस ठावें ॥

* ४

आग अंधाराची जीवा । कोण्या देवानें लावली;
गेल्या जन्मींचीं पातकें । फळा आलीं ॥
मंत्र-जागर यंत्राचा । फोडी वाचा अंधाराला;
हंबरून गाय गेली । वासराला ॥
काष्ठ झालेल्या हो मनीं । जळीं, स्थळीं नि पाषाणीं
सांगा पाहीला कां कधीं । देव कुणीं ॥
सांगूं कोणां तत्त्वज्ञान । पान पान जाळी झालें;
गेल्या वर्षीच पोथींत । किडे व्याले ॥
केला उदंड विचार । आणि आहुतींची चर्चा;
आतां घ्यावी वैश्वानरा । पूजाअर्चा ॥

कोत्या मनांतली भूतें । हींच द्रोणांतलीं शितें,
मात्र ओशटली बोटें । आशाघृतें ॥
केली अंधारांत सेवा । नाहीं उमगला थाट;
परि आतां कृपावंता । द्या हो वाट ॥
उद्यां येईन माघारीं । उद्यां पाऊस–पाडवा;
आम्हां सज्जनांसी कैंचा । हेवा दावा ॥

★ ५

केला थोडा रोजगार । आणि अन्नाचा विचार
आतां शेवटीं लाचार । माझा मीच ॥
दृष्टी पडे जेथें जेथें । तेथें अंधत्वाचे कांटे;
झालें ज्ञान उफराटें– । कुंपण कीं ॥
हें कां टेबल ? ही खुर्ची । नाकीं झोंबे ही कां मिर्ची ?
मग आभासाची बर्ची । मारिती कां ?
आहें विज्ञान–महंत । आणि भावनेनें संत;
जन्म-मृत्यूची ना खंत । टळे परि ॥
आज पाहिलें मरण । गेला भांबावून प्राण,
माझ्या ज्ञानाचें कुंपण । स्मशानांत ॥
लावा दुर्बिण आकाशीं । फोडा परमाणू–राशि
आम्ही अधाशी ? उपाशी ? । आम्हां नेणें ! ॥
जातां मायेची माउली । केली बापानें सांवली,
आतां बहीण–बाईलीं । धीर दिला ॥
हीं ही जातील गा देवा । मग सर्वांचा सुगावा—
कैसा कैसा रे लागावा । आंधळ्याला ! ॥

★ ६

आहे रक्तांत उजाळा । सूक्ष्मदर्शी चष्मा डोळां;
नाहीं बुद्धीचा पांगळा । मानव मी ॥
पंगू लंघे हिमगिरी । नाव चाले जलोदरीं;
जीव पैशाला पासरी । अणु–युगीं ॥
जयें केली ऐशी कृपा । नांव माधवाचें जपा,
म्हणा ‘ तमहम् वंदे ’ पां । ब्रह्मानंदा ॥
स्वार्थ बोले ओठीं ओठीं । सत्ता बैसे पैशापाठीं;
येरा गबाळांच्या गांठीं । अर्धपोट ॥
फिर्‌वा फिर्‌वा रे दांडी । आणि मारा ही गचांडी,
‘ वंदे तमहम् ’ ब्रह्मांडीं । बरा नाद ॥

★ ७

सकाळीं उठोनी । चहा-कॉफी घ्यावी
तशीच गाठावी । वीज-गाडी ॥
दांतीं तृण घ्यावें । ‘ हुजूर ’ म्हणून
दुपारीं भोजन । हेंची सार्थ ॥
संध्याकाळ होतां । भूक लागे तरी
पोरांबाळांवरी । ओकूं नये ॥
निद्रेच्या खोपटीं । काळजीचीं बिळें,
होणार वाटोळें । होईल तें ॥
कुणाच्या पायाचा । कांहीं असो गुण,
आपुली आपण । बिडी प्यावी ॥
जेथें निघे धूर । तेथें आहे अग्नी,
आम्ही जमदग्नी । प्रेतरूपीं ॥

* ८

कां हो माजवीतां दुही । मांखतां स्वातंत्र्याची वही
स्वजनरक्तानें प्रत्यहीं । लळथळां ॥

गातां धर्माचे पवाडे । उघडीं झालेलीं कवाडें —
दाविती अब्रूचीं कीं हाडें । टांगलेलीं ॥

अरे हिंदू मुसल्मान । प्राण देशावरी कुर्बान;
परि यादवी ही लांछन । अल्ला-रामा ॥

जो जो उठे तो तो नेता । मारी लंब्या चवड्या बाता
परि हुल्लडीचा नियंता । कोणी नाहीं ॥

शब्दशूर वाचीवीर । ऐसे पुढारी थोर थोर
जयीं प्रेतांचा बाजार । बोलवीला ॥

केला धर्माचा लिलांव । बुरखेवाली सत्ता-हांव,
येथें तुम्हां आम्हां राव । मात्र मौत ॥

जे जे म्हणविती पुढारी । वेळ येतां देती तुरी
सुरा पाठींत, छर्रा उरीं । तुम्हां आम्हां ॥

बोला अल्ला है राम । करा पैगंबरा प्रणाम,
आहे तुम्हां आम्हां हराम । बंधुद्वेष ॥

कुठें गया कुठें मक्का । हत्याकांड येथें फुका,
भुकेकंगालिस्तान कां । झिंदाबाद ! ॥

* ९

मस्तली इच्छेची काया । ईर्ष्या, अहंता, असूया —
बांचतीं, जैशा कीं सुया । इंजेक्शनीं ॥

इंजेक्शनें वाढे शक्ति । इंजेक्शनें जाई भीति
इंजेक्शनें लठ्ठ होती । बुद्धि-स्नायु ॥

इंजेक्शनें पैसा मिळे । आणि पारब्या तैशीं मुळें
रोगी-डाक्तरांचींही कुळें । पोसतात ॥

झाली इच्छा ऐशी पुष्ट । आतां ओढवे अरिष्ट
कैसें निवडावें इष्ट । उद्दिष्ट तें ॥

अंधारलें अंतर्याम । दिला जेव्हां क्लोरोफार्म,
शक्ति असूनिही वर्म । निपाचित ॥

अंगीं कुडतें-धोतर । आणि डोक्यावरी छप्पर,
भिंतीपल्याड वापर । डाक्तरांचा ॥

संज्ञा पावे अंतर्धान । मंत्रावीण चाले यज्ञ,
सगळे धन्वंतरी प्राज्ञ । मीच रोगी ! ॥

* १०

दोन खोल्यांच्या बिऱ्हाडीं । माझ्या घरीं मी वऱ्हाडी:
किंवा सासरीं कऱ्हाडी । —जामात कीं ॥

कष्ट होतां चढे पारा । नाहीं क्विनीन उतारा,
अंगा झोंबे खारा वारा । अदृश्याचा ॥

येतां देवळाचा लांबुनी— । घंटानाद जाई आंबुनी
त्या घेतां भावना-भाजनीं । अश्रु काटे [illegible]

किडलीं काळोखाचीं फळें । रात्रपाळी यंत्रामुळें;
चाखतां भाव-यकृत पिगळे । विषम-ज्वरें ॥

रात्र-पापणीचे केस । तेच तारा-रश्मि-वेष ;
परि निद्रेचें साहस । करवेना ! ॥

★ ११

आहें बुद्धीशीं इमान । जाणें विज्ञानची ज्ञान
परि कोठें तरी आन । ताण पडे ॥

जाणें भांडवली वृत्ती । नष्टचर्य पिकवी चित्तीं,
आणि कामगाराहातीं । करवंटिच ॥

जाणें शुद्ध शुचिर्भूत । एक प्रायोगिक सत्य
जरी त्याचेंच अपत्य । हिरोशिमा ॥

येथ शद्ब नाहीं विज्ञाना । हें अवघें मानव्याविना
नरमेध वाटे नरांना । धन्य जेथें ॥

जाणें आसक्ति-विरक्ति । स्वार्थ-परमार्थाच्या पंक्ती,
स्वच्छंदता आणि सक्ति । मिथ्या भाषा ॥

जाणें हें सर्व सर्व सर्व । नुरे जाणण्याचाही गर्व,
मतामतांचे निखर्व । मोजिले म्यां ॥

आली बेरीज शून्याची । उणें चाड अन्यायाची
भागा वाण माणुसकीची । गुणा दंभें ॥

सांगा सांगा हो उत्तर । अजुनी ना शून्याकार,
मग लावा अटकेपार । चौंड-झेंडे ॥

* १२

नाहीं कोणी कां कुणाचा । बापलेक मामा-भाचा,
मग अर्थ काय बेंबीचा । विश्व-चक्रीं ॥

आई गोंजारते मुला । कासया हा बापलळा,
बाईलप्रीतीच्याही कळा । कशास्तव ॥

येतें ऊर का भरून । जाती आंतडीं तुटून,
कुणि कुणाचा लागुन । नाहीं जर ॥

कैसा बांधला देखावा । जननमरणांतून देवा,
कुशिकुशींत गिलावा । रक्तमांसी ॥

कां हें बांधकाम सुंदर । फक्त नश्वरतेचेंच मखर
अथवा दर्शनी महाद्वार । मिथ्यत्वाचें ॥

मग कोठें रे इमारत । जिचें शिल्पकाम अद्‍भुत
जींत चिरंतनाचा पूत । वावरे कीं ॥

जरी कुठें ऐसें धाम । ज्याच्या पायऱ्याही अनुपम
आणि चुना-विटा परम । चिरस्थायी ॥

तरी मग रोकडा सवाल । कोरिसी हाडांचा महाल,
ठेविशी त्यांत हरिचा लाल । नाशवंत ॥

वास्तुशास्त्र कां बिलोरी । योजिसी येथेंच मुरारी,
घडसी वस्तीला भाडेकरी । बिलोरीच ! ॥

★ १३

केलें जन्मापासूनि रान– । आपुल्या जिवाचें जाणुन,
वाटलें कीं काळोखांतुन । येशील तूं ॥
नाहीं उठलों जगांतुन । उबविलीं अंडीं ना बसून,
म्हणुनी ब्रह्मांडीं कां रुसून । बैसलास ॥
झाली ताटातूट कैशी । केव्हां आणि कोठें, मजसी—
कांहींच नुरलें स्मृतिशेषीं । कृपावंता ॥
मात्र जैसें कीं पांखरां । झाडावरून येतां वारा;
मज अज्ञाताचा फवारा । बिलगे तसा ॥
मम उडतीं शब्द-पिसें । हृत्पंखांतले जे ससे,
ज्यां ज्ञात गोफणीसरसें । खालीं आणी ॥
ज्ञाताज्ञाताची कांचणी । सर्व बोलती कीं ही फणी,
इयें संज्ञाशक्ति कां कुणी । विंचरावी ! ॥
माझ्या अंतरीं अपाप । दाटते काळोखाची वाफ ॥
जियें हांक-शिट्टी साफ । किंचाळते ॥
कळ लागते गा येथेंही । बाष्पीभूत संज्ञा पाही,
काळोखांतून काळोखीं । जाण्याहि ये ! ॥

★ १४

चालला हा बंदिवान । गाडा हाकी गाडिवान,
कुणी सूटबूटीं ज्वान । अधिकारी ॥
शुभ्र खादीबंद शेट । जया हिंसाधर्म वीट,
युद्धसाहित्यकंत्राट । घेण्या उभा ॥
नील गणवेषीं हा खडी– । गस्त घाली 'पीली पगडी',
त्रणिग् सहजगत्या वांकडी । दांडी मारी ॥

काळा कोट, काळा टाय । त्याचा कोर्टाकडे पाय;
बारावंदींत घेई ‘चाय’ । खेडूत हा ॥
यंत्रा तेल मेकॅनिक । देत मळक्या वस्त्रीं एक,
अंगणीं काढी स्वस्तिक । रूपलेखा ॥
तलम पारदर्शी वसनीं । ढेरपोट्या दे ताणुनी,
आंधळा लक्तराभरणीं । चांचपडे ॥
ऐसे इतरही अगण्य । ज्यांचें मिळून जीवारण्य,
देई विश्वदर्शनाचें पुण्य । चिन्हमात्रें ॥
सर्व वदनावरी धूर । पहा त्यांतून खेळे नूर —
वैवस्वती, जैसा सूर । आट्यापाट्या ॥
माझी आर्तते फिर्याद । कैशी यमाची अवलाद—
दिसेल ही होतां बाद । पाटीवर ! ॥

* १५

जगाचा लिप्ताळा– । नाहीं किंवा भोळा,
तुझ्या परिमळा । मुकलों पै ॥

एकला असून । मनीं दोन झालों,
आतां मात्र भ्यालों । मला मीच ॥

नाहीं मी उदास । विपन्न विरक्त,
नाहीं तैसा भक्त । ऐहिकाचा ॥

माथां केव्हां गोणी । वाचीं कधीं नाम,
देऊळ गुदाम– । दोन्हीं भाग्यीं ॥

कितीक दालनें । धुंडाळीत आलों,
उत्कंठा ही ल्यालों । स्वप्नांतली ॥

आशेचीच वात । आशेचेंच तूप,
जळतें स्वरूप । निराशेचें ॥

चिंतेवीण चिंता । आशेवीण आशा,
साद्यंत तमाशा । रंगवीन ॥

येईल पडदा । हळू हळू खालीं,
विदूषका वाली । हास्यरस ! ॥

★ १६

शिवलिंग माझें लिंग । हेंच अशांतीचें बिंग,
ज्यांच्या झुंजें संझारिंग । व्यापिलें गा ॥

दोन्ही खवीस खमंग । एक अंगांतला अनंग,
दुजा निर्गुणाचा ढंग । झटपटीं ॥

एका शद्बाचा आधार । दुजा शरीरांत तर्रर
मध्यें लुंगासुंगा फकीर । मीच मात्र ॥

एक मांडी 'काल'–बाजार । दुजा 'उद्यां' दे उधार,
माझा 'आज'चा व्यापार । अगतिक ॥

जैसे विमानाचे पंख । फडफडल्याविनाही डंख—
मारितां हवेस, शंख– । हवा करी ॥

तैसें ज्ञान आणि वासना । दृश्य प्रदर्शनाविना
दंश्न करितां मन्मना । ओरडे तें ॥

वासनेंतून व्हावें ज्ञान । ब्रम्हज्ञानी विषयसेवन,
कां मिथ्या जगीं मिथ्या भान । अशांतीचें ! ॥

चालणें ही अशीच । मर्त्याशा–अमर्त्याशा–खेंच,
जो जिवंतसृष्टीचा पेंच । तोच पाया ! ॥

★ १७

जे अज्ञानांत जन्मले । आणि अज्ञानांत मेले
त्यांस देवा तूं धरिलें । काय पोटीं ? ॥
कां झालासी निष्ठुर । दिलें तयांसी अंतर—
जन्ममरणाही नंतर । विश्वगर्भी ॥
देह साफल्य पावलें । पृथ्वीवरी त्यांचें भलें
आलें काम त्यांनीं केलें । आणि गेले ॥
गळे अश्रूंवीण चरबी । तीच अज्ञानाची छबी,
झाले ते खत आणि बीं । तुझ्या मळां ॥
आम्ही ज्ञानवंत भागलों । ना पश्चात्तापें पोळलों,
नाहीं कधीं हळहळलों । परदु:खें ॥
वेचिलें ज्ञान कण कण । जैसे कीं वालुका--गण,
झालों कोरडे पाषाण । बुद्धिरूपी ॥
आमुची संज्ञा ही दरड । खरखरीत देहापाड,
वरी अहंतेचा पहाड । लागलासे ॥
होतां तप्त ही जमीन । नाहीं अश्रु, नाहीं घाम !
वांझपोटीस इनाम । रुक्ष काया ! ॥

★ १८

फिरतां पिसाट पिसाट । अंतरिक्षीं या अफाट
ग्रहमालेचें चऱ्हाट । सूर्य फेकी ॥
अवकाशीं पडे पीळ । गाठीगाठींत घननीळ,
जमती आंसावरी रीळ । जडत्वाचे ॥
उकलाया सूत्रबद्ध गाठी । आमुच्या बुद्धीसी वेठी
कासया धरिलेंस जगजेठी । सर्वसाक्षी ॥
जरी आत्मविश्वास आम्हां । आणि सत्याचाही पान्हा,
तरी ढोरांचाच कान्हा । शेवटीं तूं ! ॥

* १९

बडवीत टिर्‍या । अर्धपोट किंवा
ओंगळ देखावा । दाखवीत ॥

भिक्षा मागे रोज । एवढासा पोर,
आई ती लाचार । पाठीमागें ॥

शेठ सावकार । मीही शरमिंदा
मानव्य-मिलिंदा । पैसा देतों ॥

होउनिया नंगे । पोटा घांस घ्यावा,
आम्हीही तो द्यावा । हलाखी ही ॥

सत्याचें सुपीक । विश्वांतून वेंचूं,
प्रयोगांत खेंचूं । परमाणू ॥

अधिकार ऐसा । मिळविला आम्ही,
आमुच्याच धामीं । नाठाळ कां ! ॥

सत्तेचेंच तूप । सत्तेचीच पोळी,
मानव्याची होळी । भाजाया ती ॥

देवा, ऐशी भूक । कासया दिलीस,
झालों कासावीस । मीही नंगा ॥

नंग्यांचाच आतां । येथें कारभार
कोंडी आरपार । फोडाया ही ॥

टिर्‍या अर्धपोट । जोंवरि आहेत,
ओंगळ समस्त । आम्ही नंगे ! ॥

★ २०

शुभ्र-तिमिर-मोहक--वसना । मर्मर-रव--चर्चित-नयना,
संथ तरल येई रजनी । विश्वांतुन जपुनी जपुनी;
मंद मंद ज्योतिःकणही । खोवुनियां मुकुटीं पाही,
पापणींत टिपुनी घेई । क्षण--कणिका ओल्या कांहीं;
सांवरीत कचभारातें । वेंचित ये मंगल हातें—
जीवांचे हलके झेले । जागृतांत अंथरलेले.
सुन्न इथें झाली इवली । फुलमाया विश्वांमधली;
जगतांना थोडी थकली । चांदण्यांत थोडी हंसली;
स्वप्नाविण आतां निजली । शीर्णपर्ण वैभवशाली;
रोमरंध्र शिणुनी गेलें । अलवालीं शैवल थिजलें.
उमलतील कलिका दुसऱ्या । खेळतील निर्भय टिपऱ्या,
सांगतील झाली जागी । फुलमाया अन्य, अभागी !

* * *

जगण्याचा असला सवदा । मरणांतच काढी कशिदा;
श्वासाला एकच ऐट । किनखापी रजनी--भेट !!

★ २१

पिपांत मेले ओल्या उंदिर,
माना पडल्या मुरगळल्याविण ;
ओठावरती ओठ मिळाले,
माना पडल्या आसक्तीविण.

गरिब बिचारे बिळांत जगले,
पिपांत मेले उचकी देउन ;
दिवस सांडला घाऱ्या डोळीं
गात्रलिंग अन् धुवून घेउनः

जगायची पण सक्ती आहे ;
मरायची पण सक्ती आहे.
उदासतेला जहरी डोळे,
कांचेचे पण;

मधाळ पोळें
ओठांवरतीं जमलें तेंही
बेकलाइटी ! बेकलाइटी ! !

ओठांवरती ओठ लागले;
पिपांत उंदिर न्हाले ! न्हाले ! !

★ २२

आळसली बघ जिवंतता ती
या वृद्धेच्या वदनावरती;
अन् सलते ही माझ्या चित्तीं
आजकालची जणुं चिनिमाती.

★ २३

होतें आभाळ पंगत,
सूर्यगोल रंगाळला;
जैसा इच्छेच्या गल्लींत
श्वान आशेचा भुकेला.

कुणी ओरडलें कोठें
'—बाई, भिकाऱ्याला घाला';
जैसा सत्याच्या निशेंत
ब्रह्मचारी करी चाळा.

सूर्य धांवला अंधारीं,
जाग आली आभाळाला:
कुणी कुठल्याशा दारीं
उष्टया महाग अन्नाला!

★ २४

—

"पोपटपंची चतुर्‌कि जान्
पढो पार्वती शिरि भगवान्"

होतां होतां राहुन गेले
तारुण्यांतिल दाणे मोती;
जगतां जगतां मरून गेले
बागुलबोवे शेतावरती.

" पोपटपंची चतुर्‌कि जान्
पढो पार्वती शिरि भगवान् "

वडारणीच्या मुलें लागलीं
पाठंगुळीला दिवसा ढवळ्या;
खुज्या मनांतिल रूळावरती
वळवळती कृमि आणिक आळ्या.

" पोपटपंची चतुर्‌कि जान्
पढो पार्वती शिरि भगवान् "

उंबरठ्यावर पिंवळा हत्ती
भरला चिंध्यांनीं अलबेला;
पिंगटलेले सताड भोंदू
त्यास दाविती दोंद-तबेला.

" पोपटपंची चतुर्‌कि जान्
पढो पार्वती शिरि भगवान् "

वडारणीचा बागुलबोवा
जुळवित बसला पिंगट हत्ती;
येतां येतां ठिपकत आल्या
रचीत बसल्या दोंद-प्रशस्ति.

" पोपटपंची चतुर्‌कि जान्
पढो पार्वती शिरि भगवान् "

* २५

रखड रखड रखड जरी फाटते तुमान
ठिगळाविण वसन इथें नच नभासमान ॥ ध्रु. ॥
स्नायूंचा पीळ तुटे,
घामाचें पेंव फुटे;
फ़ुरसत नच लाज तरी वाटण्या जवान ॥
पोटांतील स्निग्ध भाव
नैसर्गिक ज्यां न वाव,
वितळतील विष्ठेमधिं, आपणा तमा न ॥
मरणाची कळ न फार;
तंग असे जरि विजार—
शद्वांची आशयास, राख तरि इमान ॥

* २६

काळ मारुनी गेला टपली—
न कळत : डोक्यावरती तुळई--
उदात्ततेची खुद्कन् हसली,
जणुं दरियामधिं धोका—समई.
विचार देई दीर्घ जांभई,
आग्गाडीमधिं जैसें अर्भक;
खुद्कन् हंसली उदात्त तुळई
पाहुनिया तुळतुळीत मस्तक.
केसामागुन केस गळाले;
खाजवुनी कां जातें टक्कल !
जीवामागुन जीव चालले ;
तिळ तिळ तुटुनिहि येइ न अक्कल !

★ २७

पोरसवदा होतीस
काल परवां पावेतों ;
होता पायांतही वारा
कालपरवां पावेतों.
आज टपोरलें पोट,
जैसी मोगरीची कळी ;
पडे कुशींतून पायीं
छोट्या जीवाची सांखळी.
पोरसवदा होतीस
कालपरवां पावेतों ;
थांब उद्यांचे माउली,
तीर्थ पायांचें घेईतों.

★ २८

त्रुटित जीवनीं सुटी कल्पना,
टिंग् टिंग् जैसा खोटा नंबर ;
सलग जमेना एक भावना,
हलो हलो ला हलकट उत्तर.
सभोंवतालीं घर घर चाले,
वर वर आशा जगण्याचीही ;
कुणी न मरती मात्र येथले ;
टिंगल अमुची करितो यमही.
यम् यम् पश्यसि त्याचा फासा
जुळवुन देइल खोटा नंबर :
ब्रुवंति सारे-- घे कानोसा :
' मरणारांचें जगणें खंबिर ! '

★ २९

बाळगुनी हा पोटीं इवला —
गोळा, हंसशी प्रसन्नतेनें ;
साकारुनि दे निराकृतीला,
विरूपता तव तन्मयतेनें.
रसद्रव्यांचे ओढे-नाले
तव रक्ताच्या गंगेलागीं
कितीक मिळती झुळझुळ, इवले—
अवयव उगवित इवल्या अंगीं.
अशीच हंसशिल ‘सुटका’ होतां :
प्रसन्नता मग जरा निराळी ;
रसद्रव्यांचे ओढे-नाले
वळणें घेतिल जरा वेगळीं !

★ ३०

पळापळांतिल जोर मनूगटीं
घेउन तोडी स्मृती पाकळ्या ;
जळाजळांतिल पीळ उकलतां
तळ्यांत दिसती किती सांवल्या.
मिटल्या नयनीं स्वर्गहि बहरे :
अजाणत्याची निर्भय होडी !
फसला मासा पहात राही
प्रतिबिंबांचीं अनंत कोडीं !
पाकळ्यांतला साखळदंड
जखडुन टाकी आनंदाला ;
प्रतिबिंबांतिल लवचिक सृष्टी
घेरून घेई प्रतिष्ठितांला !

* ३१

फलाटदादा, फलाटदादा,
येते गाडी, जाते गाडी;
फलाटदादा, आली ही—
पण
शिंगल पडला, गेली गाडी !

हिम्मत तुमची खरी पहाडी,
फलाटदादा, फलाटदादा;
कितीक गेला गडी तुडवुनी
छातीवरती तुमांस समदा !

फलाटदादा, फलाटदादा,
येते गाडी, जाते गाडी;
फलाटदादा, आली ही—
पण
शिंगल पडला, गेली गाडी !

फलाटदादा, इंजनवाली
पसंद पहिली भपकेदार ?
कां आतां ही विलेक्ट्रिकीची
नकटी नागिण तल्लख-तार ?
किती पायांची छोट्या मोठ्या
मऊ चामडी गेलां हुंगुन;
किती बुटांच्या ठोकर टांचा
फलाटदादा, गेलां पचवुन !

सपाट, नाजुक, नखरेबाज
बिलगुन गेल्या किती चंपल्या :

किती रांगडीं ठस्केदार
वहाण गेली दावित टिकल्या !

फलाटदादा, बोला वो तुमि !
आली गाडी, गेली गाडी;

परी न हंसलां अथवा रडलां,
रामरामचा फुपाट हर्‌घडी !

किती बावटेवाले दादा,
मुछीदार अन् मुछीबगर बी ;

हमाल-पोर्टर निळे तांबडे
तुमी पाहिले हजर्‌जबाबी !

पचक् पान ह्यो कुनी थुंकले ;
कुनि मायेचे निरोप दिधले :

बिडि-माचिस् कुनि इकीत फिरले ;
विलायती कुनि मुके घेतले !

हर् गार्डाची न्यारी शिट्टी ;
हर् ड्रायव्हर्‌चा न्यारा हात ;

तुमांस दादा, ठाउक आहे
पर् समयांची बारिक बात !

बोला वो तुमि, बोला वो तुमि;
फलाटदादा, आली गाडी :
उरांत गुपितें कितीक तुमच्या !
बोला वो तुमि !
गेली गाडी :

किति तोऱ्यानें ऐटबाज अन्
दिमाख दावित, घेत सलामी,
'थ्रू' गाडी ही येई जाई
झगाळ, जनुं की रानीवानी !
मनांत ठसली फलाटदादा,
झोकदार ही पल्लेवाली ?
फटाकडी वा 'लोकल' गाडी
चटक्‌चांदणी थिल्लर पटली ?
लटांबराची गबाळ संथ
मालगाडि कां बोलघेवडी—
वरी वाटली ऐसपैसशी,
घरलक्ष्मि जनु यडी भाबडी ?

फलाटदादा, बोला बोला !
मिश्किल सिंगल हिरवा झाला;
गेली गाडी :
फलाटदादा
आतां तरि वो बोला बोला !

मिस्किल शिंगल, भोळा सांधा;
सांधे रूळ नि खडी गोमटी;

कुरूप काळी पाठ लावतां,
ज्या जीवाला धरिलें पोटीं.

ह्या समद्यांच्या गोष्टी सांगा;
फलाटदादा, आली गाडी;

बोला वो तुमि! पाठ टेकतों.
शिंगल पडला:
गेली गाडी.

फलाटदादा,
फलाटदादा,
बोला वो तुमि;

गेली गाडी:
बोला वो तुमि!

फलाटदादा,
फलाटदादा......!

* ३२

धवल धुक्याच्या संथ बटांची
त्यालीं मल्‌मल किती घरें हीं;

अहंपणाच्या उद्दामाची
व्यालीं दल्‌दल किती मनें हीं!

लाज घराची गवंड्यास ना :
इमारतींचा ईश्वर वाली!

लाज मनाची ईश्वरास ना :
दल्‌दल राखी फक्त मवाली!

धुक्यांत मल्‌मल काळी व्याले
किती मवाली इमलेवाले.

★ ३३

पंचगव्य--शर अखिल जगाचे.

दांत विचकुनी गेली रात्र ;
सूर्य पहातो जरा चकाणा :
मच्छरदाणीवरी बांधुनी—
छप्पर गेला कोण शहाणा !

उजाडतांना झाड थांबलें --
चालायाचें अचानकच कां ?
दोन पाय हा असून बेटा,
सरळ चालतो, मौज नव्हे कां !

दावितात हीं कुणा धुराडीं
तिरपि घालुनि टोपी, वचका ?
कुठल्या, कोणी, कुणास दिधल्या
सांजवातिला आणाभाका !

जरा पिळावें अंवुस अंग ;
पिळोख्यांतुनी गळेल शीण :
उंच-सखल ही जमीन, पाय—
जरा पाहुनी ठेवावा पण.

रित्या मनांतिल भकासतेला
होतें चिल्खत वीज-दिव्यांचें ;
तेंही गेलें म्हणून कां हे
पंचशव्यगर खाजिल अगाचे !!

* ३४

सुखदु:खांचे गळे कापुनी
मळे पिकविले वर्षांनीं तरी,
स्वंथ काढी कुढ्या मनाची
जुनाच भाकड-कडबा हा करी.

कुडीकुडींतिल भाव लाळला,
आंचळ धरिती पातळ आशा :
अधू मनाची दुडकी कुठवर,
जमेल तर ही जिथवर भाषा.

—आणि पांगल्या गाई जगभर :
गोमूत्रानें पावन अंबर !

* ३५

देवळांतल्या ऊद हुंगतो
गाभा भरुनि काळोखाला ;
मढींत काजळ धरतो कंदिल,
आणिक कुबड्या एकांताला.

खुल्या दिलाची कंबख्ताच्या
मळ्यांत काजळ धरे भावना ;
शततारांचा पुंज शोधतो
एक मनोरा हवेंतिल पुन्हां.

जाइल सळई तुझ्या कृपेची
बुब्बुळलेल्या खांचांतुनि जर,
शततारांचा पुंज हवेंतुन
खेळवीन या तळहातावर !

★ ३८

काळ्या बंबाळ अंधारीं
धपापतें हें इंजिन;
कुट्ट पिंवळ्या पहाटीं
आरवतो दैनंदिन
भोंगा.—

" घनःशामसुंदरा श्रीधरा गिरिणोदय झाला,
उठि लवकरि दिनपाळी... ...."

—गोंगाटला सारा
कामगारवृंद आणि
कोंबटशा पिळी धारा
यंत्रावर चक्रपाणि
घामाघूम.—

" कुत्रापि पतितं तोयं यथा गच्छति सागरम्
सर्वचक्रभ्रमस्कारं मालकं प्रति गच्छति."

—काळें पुच्छ
लपवुनी पायीं, गर्द—
इथें वस्तींत गलिच्छ
भों भों भुंके लालजर्द
संध्याकाळ.

" शुभं करोति कल्याणम् दारिद्यम् ऋण संप ही
शुद्धबुद्धिविनाशाय भोंगाकुत्री नमोऽस्तु ते."

* ३७

कणा मोडला निश्चलतेचा
ह्या पालीच्या आवाजानें ;
'धम्मम् सरणम्' कुणी बोललें
पाषाणांतिल बुद्ध-मिषानें.

सरणावरती सरण लागलें,
जिवंत आशा पडे उताणी :
गया गोपिचा उतरे राजा,
'सुटला--', म्हणती सारे, '--प्राणी'!

* ३८

शब्द टराटर् फाडुनि टाकी
सांगायाचें म्हणजे ओठीं
तसेंच राहिल माझ्या अगदीं--
पूर्ण नागडें, पूर्ण नागडें!

* ३९

तुझ्याच आलों डोळ्यांदेखत,
असाच पडलों येथें खितपत ;
जन्माचें जें माझें घेणें,
वसूल होइल केव्हां, कितपत!

★ ४०

" देवाजीनें करुणा केली,
भातें पिकुनी पिवळीं झालीं. "

देवाजीनें करुणा केली,
सकाळ निल्यार्चा ही आली
जणुं पायानें चित्त्याच्या अन्
रस्ता झाडी झाडूवाली.

घराघरांतिल चूल पेटली,
चहा उकळुनी काळा झाला ;
जरा चढवितां दुसरें भांडें,
भातहि शिजुनी होइल पिवळा.

देवाजीनें करुणा केली :
रोजचीच पण 'बस'ही आली,
जणुं पायानें हरिणीच्या अन्
शिरस्त्यांतलीं कामें झालीं.

घरीं परततां, भाजीवाली
समोर दिसली, भरली थैली ;
दों दिडक्यांचीं कडू दोडकीं
जरी पिकूनी झालीं पिवळीं.

उजाडतां जें उजाड झालें,
झोंपीं गेले मावळतां तें :
करील जर कां करुणा देव
बिचकुनि होतिल हिरवीं भातें !

★ ४१

विशाल पट्टे सतेल तांबुस,
जरा सैल अन् मऊ, कातडी;
सिलिंडरावर गर्‌गर् फिरती
किति वेगानें !—जणूं सालडीं -
काळाचीं, जीं प्रकाश कातित
गिरगिरती ह्या पृथ्वीभंवतीं. १

चकाकणारे अब्‌लख पिस्टन
हिस्‌के घेती मारित मिटक्या;
संज्ञेवाचुन संभोगाची
अशीच कसरत असते हलक्या.
मधेंच कोठें दर्शक-यंत्र
सुई मारते अस्थिरतेची. २

अवीट चक्रें बाहुपाश हे
दातांदातांतुनी गोवती;
पेरूवाणी बोरांवाणी,
बटन दाबतां, उडून जाती—
बल्ब नि ठिपके हिरवे लाल,
फूलपांखरें जणूं इराणी ! ३

पहा, पहा ही एकतानता
तांबट-पितळी सृष्टीची ह्या;
पोलादाच्या भव्य पहारी,
जरा न लवती ज्यांच्या भिंवया !
यंत्रमुग्ध अन् होउनि लावा
महालांत या धूप नि समया ! ४

* ४२

येशिल तेव्हां जपून ये तूं,
ठिसूळ माझ्या पहा बरगड्या;
आलिंगन तूं देतां मजला—
कडकडुनी, ह्या पिचतिल निधड्या.

परंतु टाळूं नको यावया
ठिसूळ माझ्या म्हणुनि बरगड्या;
हृदयामधल्या हेतूंलागीं
हव्यात हाडांच्या ह्या तिरड्या!

* ४३

राव, सांगतां देव कुणाला,
शहाजोग जो शहामृगासम;
बोंबिल तळलों सुके उन्हांत,
आणि होतसे हड्डी नरम.

छान शेकतें जगणें येथें
जगणारांच्या हें अंगाला;
निदान ढेकर करपट आणूं—
या तुमच्या त्या शहामृगाला!

* ४४

तसूतसूंतुन आंसू निथळे ;
महान करुणा कोणाची ही ?

दिसादिसांचा कीस पाडुनी
कुणास विकतो कोण मिठाई ?

उपऱ्या वदनीं भिक्षांदेहि ;
करुणेचें नच येथें सत्र :

हलवायाच्या घरावरी हें
असें ठेविलें तुलसीपत्र !

★ ४७

गोंधळलेल्या अन् चिंचोळ्या
गिरगांवांतील गल्लीमध्यें
चिमण्या अंधाराचें चाले
पुसट प्रबोधन :—
" उघडि नयन रम्य मिशा पुसत पुसत आली,
अरुणवरणमय मलई मनि मांजर........"
—खाई मध्यें

संसाराच्या, निबरट किरटीं
हाडबंडलें अशा बायका
उष्टींभांडीं उरकुन बसल्या
विणीत चिमणें जीवन :
" डोळे हे फिल्मि गडे, खोकुनि मज पाहुं नका !
काढूं मी दळणा कशि, निवडुं सख्या, आणि मका !"
—ऐका :

कुल्फी मलईवाला आला;
तसाच ढकलित चिगट बाटल्या
जास्वंदी अन् नारिंगी पण
—हाताळुनि ज्या काळ्या झाल्या—
सरबतवाला :
" अजुनि चालतोंचि वाट माल हा खपेना;
विश्रांति-स्तवं कोठें घ्यायचा..........."
—गिरगांवांत

गलबत काळोखाचें पेरी
नांगर चिमणा असाच अपुला.

* ४६

दण्कट दंडस्नायू जैसे
लोखंडाचे वळले नाग;
काभिन्न काळ्या मांड्या, जैसा---
पोलादाचा चिरला साग.

धगधगणाऱ्या भट्टीपुढल्या
प्रकाशांत ही तळपे कांति,
जशी ओलसर शिसवी-नक्षी
पॉलिशलेली चांदण्यांत ती.

टणक् कोळसा पवित्र्यांत हा
खोरुनि घेई पावड्यांत अन्
झोकुनि देई पहा लीलया
तसाच भट्टित अचूक झर्कन्.

आणि फुरफुरे भट्टी जैसी
हले सांवली-प्रकाश तैसा;
भालावरला रुमाल शुभ्र
जिरवुन घेई घाम जरासा.

यंत्रयुगांतिल नवनृत्याचा
स्थाणुभाव हा प्रगटे येथें;
मनोज्ञ मुद्रा शिल्पित एक
संगमरवरी मांसामध्यें.

---अहा, कोळसेवाला काळा!
नव्या मनूंतिल गिरिधर-पुतळा!!

★ ४७

पिचे अंधार पोकळ,
गाहिवर येई काळा ;
गालीं वाळला ओघळ,
दहिवर झालें गोळा.

तुझ्या भुरक्या केसांचे
वळ माझ्या गालावर ;
माझ्या ढिल्याशा बोटांचे
तळ तुझ्या स्तनावर.

सोडवेना सोडवीतां
गेल्या रात्रींचा ह्या पाश ;
जागा आहे तरी आतां
मेल्या इच्छा सावकाश.

★ ४८

ओहोटीच्या कांठावर
वास येई खरपूस ;
जैसा अर्भक मेंदूंत
कच्च्या विचांचा पाऊस.

ओक्या लाटांवर एक
बुडे-उडे हें ओंडकें ;
तारुण्याच्या कल्पनांत
जैसें बेतांचें पुडकें.

आणि घाबरला फेंस
कवटाळी खडकाला ;
जैशी मरणाची खात्री
म्हाताऱ्याच्या उत्साहाला.

—आम्हां मानवांची पुंगी
साद देते क्षितिजाला ;
काढी सागराचा भंगी
घाण मात्र या कांठाला !

* ५९

नाहीं शोधिलें गांवाला,
नाहीं विचारलें नांव ;
फक्त चालत रस्त्यानें
केला स्वतःचा लिलांव.

किती मनांतलीं पापें
केली रस्त्यांत गा देवा,
किती हासडल्या शिव्या—
तुला, करूनी कांगावा.

पावसाळे आले गेले ;
दोन युद्धें जमा झालीं ;
रस्त्याकडां वीजबत्ती
कितीकदां आली गेली.

मनांतल्या पातकांचे
होती क्रिस्टल तयार ;
आणि अजून शेलकी
आहे शिवी जीभेवर.

—हेंचि दान देगा देवा,
गळूं नेदि नेदि जिव्हा !

* ५०

उगीचता वेंधळी कोंबते
काळाच्या पिशवींत झावळ्या ;
जिथें पिकावा नारळ तेथें
टोपलींत कुणि भरी मासळ्या.
गळ्यागळ्यांतुन सूर उसळतो,
उरांत लटके उलटें वाघुळ ;
खळीखळींतुन हंसतो गाल,
कवटींत उगवे खुरटा बाभुळ.
परिस्थितीचें पिऊन ॲसिड
लिबलिबलीं हीं मनें हडकुळीं ;
लागतील रे कधीं तरी कां
यांवरही तव नारळ-बकुळी !

* ५१

फस्फसून येतो सोड्यावरती गार
हा तुषार-केसर फेंस-गेंद अलवार
हुंगीत तयाची खारट मादकता ही
कुणि करितो ओले ओठ इथें मध्यान्हीं ;
घाशीत कंठतो काळ मनांतील खरडे
फुंकीत धुराचें एकलकोंडें कोडें ;
तों हळूंच येई रांगत फाल्गुन-वारा,
अन् गळती वेफर झाडावरुनि भरारा ;
परि खिशांत जातां चवलीसाठीं हात
राहती मनांतील वेफर हाय मनांत !
—गुमींत इराणी स्वप्न पाहतो ऐसें
स्वप्नांतहि स्मरतो सोड्याचे पै-पैसे.

* ५२

—अशीच होती नकटी एक,
उलटे केस नि तिरप्या भिवया;
मुरकत दावी उरोज उन्नत
ढेपा जैशा तेल्याघरच्या.

काय हलाखी स्त्रीत्वाची ही;
माणुसकीचें काय विडंबन!
भोगशून्य करि भोगव्यथेचें
लिंग-गंड प्रच्छन्न प्रदर्शन!

* ५३

कुठें तरी केव्हां तरी
जातें असें हें चुकून;
आणि तवंगतो जीव
विना रंग, विना ऊन.

मग दिसे खरी घाण:
कारखान्यांतील तेल—
आलें होऊनी निचरा
पाण्यावर टाकींतील.

तेल पाण्यांत जिरावें
पाप बुडावें संज्ञेंत;
हें तों अशक्य अशक्य,
विज्ञानाच्याही भाषेंत!

* ५४

किती वितींचें जीवन माझें
तुलाच ठावें, सदारंग तूं;
किती शितांची माझी भूक
ओरबाडते आंतिल किंतू.
होतें-आहे-होइल यांतुन
वीज वाहते होण्याचीच ;
ह्या स्नायूंच्या तारांचा रे,
तुझ्याच हाताखालीं स्वीच.
पुरेल मजला स्थिर वाटोळ्या
तेजाचा बघ असा जरी क्षण,
मेल्याविण जैं जळतिल तारा,
तरारतिल अन् स्नायूंचे कण !

* ५५

बोंड कपाशीचें फुटे,
उले वेचतांना ऊर;
आज होईल कां गोड
माझ्या हाताची भाकर !
भरे भुइमूग-दाणा,
उपटतां स्तन हाले ;
आज येतिल कां मोड
माझ्या वालांना चांगले !
वांगीं झालीं काळीं-निळीं,
कांटा बोचे काढतांना ;
आज होतिल कां खुशी
माणसं ग जेवतांना !

* ५६

हाडांचे सापळे हासती
झडणाऱ्या मांसास पाहुनां ;
किती लपविलें तरी शेवटीं
दातांचें दिसणारच पाणी.

पहा विचारुनि त्यांना कसली--
मैथुनांत रे असते झिंग ;
दाखवितिल ते भोंक रिकामें,
जिथें असावें मांसल लिंग.

पहा टाकुनी प्रश्न काय वा
निशाण तुमच्या हो बुद्धींचें ;
घुमेल डमरुंतुन डोक्यांच्या
हास्य वाळलेल्या मज्जांचें.

अखेर होतां, किती विशाल—
पुसेल कुणि जर त्यांचें अंगण ;
दिसेल थोडें सफेत कांहीं,
जिथें असावें मांसल ढुंगण.

असशिल भोळ्या कुठें भैरवा,
उघड तुझे तर तिनही डोळे ;
भस्म करी गा अतां तरी हे—
हे हाडांचे खडे सापळे !

× '५७

वावडी वाऱ्यात माझी ! पोकळीचा पिंजरा !
सोड दोरी, जाउं दे ह्या कागदाच्या पांखरा !

ओळखीच्या ह्या ढगांचा रंग गेला गंजुनी,
ओतलेल्या ह्या नसांचा ढंग तेवी पिंजुनी.
देंठ बेंबीचा कुठें कां सांधतो फांदी-फुलां;
गेंद येतो तारकांचा आवसेच्या रात्रिला.

फाळ भंगे नांगराचा, शेत ओकी ढेंकळां,
आणि माझ्या मायबापा, तूंहि खुपशी या गळां !
कातणीच्या जोर्वे पोटीं लक्ष अंडीं पोसती,
पोकळीच्या आंत तेवीं लाख वाती तेवती.

टाळुनीयां त्यांस जाण्या आकसे ही वावडी,
सोड दोरी देवबाप्पा, वाळलीं हीं आंतडीं !
वाळलीं हीं आंतडीं अन् शब्द झाला कातडी,
सोड दोरी, जाउं दे रे ! काळ लांबे या घडीं.

जाणतों मी पोकळीच्या पिंजऱ्यालाही गज—
खास कोठें ना कुठं ते ! आणि मीहि मर्त्यज,
फक्त दोरी सोड तूं रे, जाउं दे ही वावडी—
खात गोते, पिंजऱ्याच्या त्या गजांशीं तेवढी !

* ५८

न्हालेल्या जणुं गर्भवतीच्या
सोज्ज्वळ मोहकतेनं बंदर—
मुंबापुरिचं उजळित येई
माघामधली प्रभात सुंदर.
सचेतनांचा हुरूप शीतल;
अचेतनांचा वास कोंवळा;
हवेंत जाती मिसळुनि दोन्ही!
पितात सारे गोड हिंवाळा!

डोकीं अल्गद घरें उचलती
काळोखाच्या उशीवरूनी;
पिवळे हंडे भरून गवळी
कावड नेती, मान मोडुनी
नितळ न्याहारिस हिरवीं झाडें
काळा वायू हळूच घेती;
संथ बिलंदर लाटांमधुनी
सागर-पक्षी सूर्य वेंचती.
गंजदार, पांढऱ्या नि काळ्या
मिरवित रंगा अन् नारिंगी,
धक्क्यावरच्या अजून बोटी
साखरझोपेमधीं फिरंगी.
कुठं धुराचा जळका परिमल,
गरम चहाचा पत्ती गंध;
कुठें डांबरी रस्त्यावरच्या
भुऱ्या शांततेचा निशिगंध.

ह्या सृष्टींच्या निवांत पोटीं
परंतु लपली सैरावैरा,
अजस्र धांदल, क्षणांत देइल
जिवंततेचें अर्घ्य भास्करा.

थांब ! जरासा वेळ, तोंवरी--
अचेतनांचा वास कोंवळा ;
सचेतनांचा हुरूप शीतल ;
उरे घोटभर गोड हिंवाळा !

* ५९

पंक्चरली जरि रात्र दिव्यांनीं,
तरी पंपतो कुणि काळोख;
हंसण्याचें जरि वेड लागलें,
भुंकतात तरि अश्रू चोख.

फत्कन् बसली रबरी रात्र;
दुजी न टायर ह्या अवकाशीं;
राठ मनाच्या चाटित बसलीं
पापुद्र्यांच्या कुत्रीं राशी.

खांद्यावरती न्यावी रात्र,
जमेल ज्याला त्यानें त्यानें;
डोळ्यांवरती जरा कातडें
ओढावें,—पण हंसतमुखानें.

पंक्चरलेल्या रबरी रात्रीं
गुरगुरावीं रबरी कुत्रीं ! !

आलों क्षणिंचा विसांवा म्हणून;
टेकले पाय :
तों तूंच हटकलेंस 'कोण' म्हणून.
आणि मनांतले शिणलेले हेतू
शेण झाले.

